

КОСТРИЦЯ КРЕЙДОВА

Festuca cretacea T.Pop. et Proskor.
(*F. rubra* L. var. *cretacea* Lavrenko)

Родина Тонконогові (Злакові) — Poaceae
(Gramineae)

Природоохоронний статус виду
Неоцінений.

Наукове значення
Ендемік пд.-сх. Європи.

Ареал виду та його поширення в Україні
Басейн р. Дон. В Україні — у басейні р. Сіверський Донець. Адм. регіони: Хр, Дц, Лг.

Чисельність та структура популяцій
Локальні популяції малочисельні, повночленні, але займають, здебільшого, дуже малі площі. Насіннєве поновлення відбувається незадовільно через вплив ерозійних процесів, переважає вегетативне розмноження.

Причини зміни чисельності
Стенопотність і пов'язана з нею чутливість до різних форм антропогенного впливу, а також безпосереднє руйнування екотопів, надмірний випас, видобування вапняків і крейди.

Умови місцезростання
Спорадично трапляється у складі карбонатно-степових угруповань союзу *Centaureo carbonati-Koelerion talievii*, де інколи може бути домінантом. Менші популяції формуються на крейдяних відслоненнях у складі томілярних угруповань кл. *Helianthemo-Thymetea*. Ксерофіт, кальцефіл.



Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Багаторічний нещільнодернинний кореневищний злак 30–50 см заввишки. Листки сизі, прямі або дугоподібно вигнені, щетиноподібні, жорсткі, 0,6–1 мм діаметром, на генеративних пагонах майже плоскі 2–3 мм завширшки; язичок 0,2–0,3 мм, вийчасто опушений по краю; піхви інтенсивно опушені. Волоть 6–13 см завдовжки, колоски 8,6–10 мм; нижня квітова луска 5–6 мм завдовжки, безоста або з остеподібним загостренням до 0,5 мм, іноді до 1,5 мм, по краю та зверху шорстка або коротко опушена. Цвіте у червні–серпні, плодоносить у липні–вересні. Розмножується насінням і вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Українському степовому ПЗ (відділення «Крейдова флора») та Луганському ПЗ (відділення «Стрільцівський степ»), в НПП «Святі гори», пам'ятках природи «Маяцька дача», «Мар'їна гора» (Донецька обл.). Заборонено порушення умов зростання, терасування схилів, лісрозведення, надмірне випасання худоби.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Вирощують у Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка НАН України та Донецькому ботанічному саду НАН України.

Господарське та комерційне значення
Декоративне, кормове, ґрунтозахисне, протиерозійне.

Основні джерела інформації
Бурда, Остапко, Ларин, 1995; Злаки СССР, 1976; Злаки України, 1977; Флора европейской части СССР; ЧКУ, 1996; Markgraf-Dannenberg, 1980.

Автори: І.А. Коротченко,
І.О. Беднарська, О.О. Кагало
Фото: О.О. Кагало



КОСТРИЦЯ ГІРСЬКА

Festuca drymeja Mert. et W.D.J.Koch.

Родина Тонконогові (Злакові) — Poaceae (Gramineae)

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Реліктовий вид на пн.-сх. межі ареалу.

Ареал виду та його поширення в Україні
Центральна й Сх. Європа, Кавказ, Балканський п-ів, Середземномор'я та Мала Азія. В Україні — у Сх. Бескидах («Стужиця», «Сколівські Бескиди»), басейни потоків Білий та Кузій у Мармароському кристалічному масиві, Свидовець, Чорногора, Вулканічні Карпати та Закарпатське передгір'я. Адм. регіони: Льв, Зк.

Чисельність та структура популяцій
Популяції лінійного типу, які можуть тягнутися (з розривами) на декілька кілометрів. Рослини трапляються спорадично у вигляді невеликих скупчень.

Причини зміни чисельності
Руйнування екотопів, вирубування лісів, зміни видового складу деревних порід-домінантів унаслідок створення лісових культур.

Умови місцезростання
Вид характерний для лісового та субальпійського поясів гір. У Карпатах росте в середній лісовій смузі, переважно в широ-



колистяних (букових) та мішаних ялиново-букових лісах, рідше трапляється в дубових і хвойних лісах кл. *Quercus-Fagetum*, союз *Fagion*; кл. *Vaccinio-Piceetum*, союз *Vaccinio-Piceetum*, асоціація *Quercus-Piceetum*. Мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Багаторічний кореневищний нещільнодернинний злак 70–100 см заввишки. Листки плоскі, широкі. Волоть розлога, 10–20 см завдовжки; колоски 6–8 мм завдовжки, 2–4-квіткові; нижня квіткова луска 4–5 мм завдовжки, безоста, або з остеподібним загостренням до 0,2 мм, гола. Цвіте у червні–липні, плодоносить у липні–серпні. Розмножується насінням і вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони
Охороняється в Карпатському БЗ (відділення «Чорна Гора», в околицях м. Виноградів, Угольському та Мармароському масивах), на території Ужанського НПП (масив «Стужиця»). Є неперевірені вказівки про знаходження виду на території НПП «Сколівські Бескиди». Заборонено суцільні рубки лісів та формування лісових культур з інтродукованих видів.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Декоративне.

Основні джерела інформації
Беднарська, 2001, 2003; Злаки Украины, 1977; Стойко та ін., 1998; Markgraf-Dannenbergh, 1980;

Автори: О.О. Кагало, І.О. Беднарська
Фото: О.О. Кагало



КОСТРИЦЯ РІЗНОЛИСТА

Festuca heterophylla Lam.

Родина Тонконогові (Злакові) — Poaceae (Gramineae)

Природоохоронний статус виду
Вразливий.

Наукове значення
Реліктовий вид на пн.-сх. межі поширення.

Ареал виду та його поширення в Україні
Атлантична та Середня Європа: від пд. Англії та Польщі на пд. до пн.-зх. Іспанії та Греції; Кавказ, Середземномор'я, Мала Азія. В Україні дуже рідко в нижній лісовій смузі Карпат і, частіше, на Подільській височині (Розточчя, Кременецькі гори, Опілля, Покуття, Товтровий кряж, Придністров'я). Адм. регіони: Ль, Ів, Тр, Хм.

Чисельність та структура популяцій
Популяції малочисленні (30–100 особин) на малих площах. Кількість їх зменшилася за останнє століття майже вдвічі. Найчисельнішими є популяції у Тернопільській (г. Голиця Бережанського р-ну й г. Маслятин, Кременецького р-ну) та Львівській обл. (с. Підтемене Пустомитівського р-ну). Більшість інших популяцій є критично малочисельними й знаходяться під загрозою вимирання.

Причини зміни чисельності
Зміни структури рослинного покриву в результаті господарської діяльності, зокрема істотне зменшення площ дубових лісів, заміна корінних лісів однолітковими монокультурами, урбанізація.

Умови місцезростання
Найчастіше у дубових, дубово-букових і дубово-грабових лісах, рідше у букових та похідних дубово-соснових, березових, липово-



грабових і грабових лісах (кл. *Quercus-Fagetea*, порядки *Quercetalia pubescenti-petraeae*, *Fagetalia sylvaticae*), на світло-сірих та сірих ґрунтах, багатих карбонатами, що утворилися на лесах, або продуктах вивітрювання вапнякових порід. Оптимальними є екотонні угруповання узлісь (кл. *Trifolio-Geranietea*) і чагарникових заростей (кл. *Rhamno-Prunetea*). Мезофіт.

Загальна біоморфологічна характеристика
Гемікриптофіт. Багаторічний нещільнодернинний злак 60–120 см заввишки. Листки зелені, волосоподібні, щільно згорнені, 0,4–0,5 мм діаметром, ззовні голі або слабо шорсткі; листки генеративних пагонів плоскі, 2,5–4 мм завширшки, ззовні голі, на внутрішній поверхні

інтенсивно опушені. Волоть 10–13 м завдовжки, колоски 6–8 мм, 3–5-квіткові; нижня квіткова луска гостроланцетоподібна, гола або слабо шорстка зверху; ость 2,8–4 мм завдовжки; колоскові луски гострі ланцетоподібні; зав'язь на верхівці опушена поодинокими волосками. Цвіте в червні–липні, плодоносить у липні–серпні. Розмножується насінням і вегетативно.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

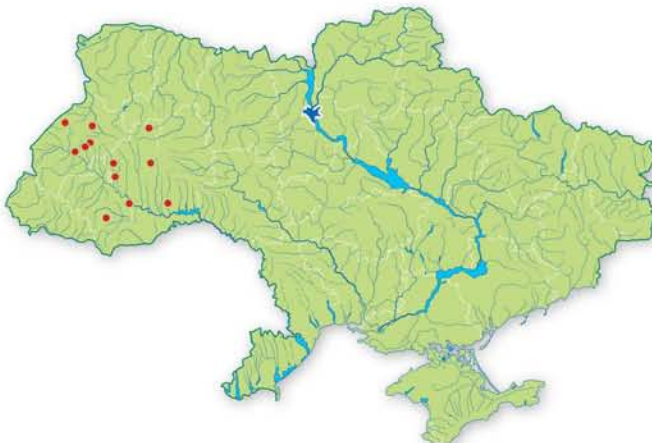
Охороняється на території ПЗ «Медобори» (філіал «Кременецькі гори») та заказника «Гора Голиця» (Тернопільська обл.). Необхідний пошук популяцій, створення природоохоронних об'єктів. Заборонено культивування інтродукованих порід, штучне заліснення схилів.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах
Відомостей немає.

Господарське та комерційне значення
Декоративне.

Основні джерела інформації
Беднарська, 2003; Беднарська, Кагало, 2005; Злаки України, 1977; Markgraf-Dannenbergh, 1980.

Автори: О.О. Кагало, І.О. Беднарська
Фото: О.О. Кагало



КОСТРИЦЯ БЛІДУВАТА

Festuca pallens Host. (*F. glauca* Lam. subsp. *pallens* (Host) K.Richt.)

Родина Тонконогові (Злакові) — Poaceae (Gramineae)

Природоохоронний статус виду
Рідкісний.

Наукове значення

Реліктовий вид з диз'юнктивним ареалом на пн.-сх. межі поширення в ізольованих локалітетах.

Ареал виду та його поширення в Україні

Центральна й Пд. Європа, Мала Азія (Туреччина). В Україні трапляється на Пн. Поділлі: Кременецькі гори (ур. Дівочі скелі, г. Бона, Божа, Страхова, Маслятин, Черча); Опіллі: окол. с. Поділля (Івано-Франківська обл., Галицький р-н) та г. Великі Голди (Івано-Франківська обл., Рогатинський р-н, окол. с. Лучинці), на вапнякових останцях на півдні Рівненської обл. (с. Мала Мильча Дубнівський р-н). Адм. регіони: Рв, Ів, Тр.

Чисельність та структура популяцій

Ізольовані популяції мають малі площі. Їхня чисельність обмежена площею відповідних екотопів, але популяції повночленні. Чисельність і вид навіть домінує. Проявляє піонерну стратегію на антропогенних відслоненнях.

Причини зміни чисельності

Стенотопність, випасання, терасування та заліснення схилів, розширення сільськогосподарських угідь упритул до скельних останців, що спричиняє заростання чагарниками, евтрофікацію, синантропізацію.

Умови місцезростання

Росте на скелястих уступах і стрімких стінках кам'янистих гряд з дерново-карбонатними



малопотужними ґрунтами на гіпсах, вапняках і крейді. Утворює характерну асоціацію *Festucetum pallentis* (кл. *Festuco-Brometea*, союз *Seslerio-Festucion duriusculae*). Ксерофіт, облігатний кальцефіл.

Загальна біоморфологічна характеристика

Гемікриптофіт. Багаторічний щільнодернинний злак, 30–40 см заввишки, стебла гладкі або зверху слабо шорсткі, зазвичай одноузлові. Листки грубі, щетиноподібні, часто дугоподібно вигнуті, 0,6–1 мм діаметром, зазвичай гладкі, рідше слабо шорсткі, сизо-зелені, інтенсивно оводжені; листкові піхви добре розвинені, гладкі, окремі слабо шорсткі, відкриті до самої основи. Волоть не дуже щільна, 4,5–7,5 см завдовжки, вісь та гілочки голі або слабо шорсткі. Коло-

ски 6–9 мм завдовжки, 4–9 квіткові, інтенсивно оводжені. Колоскові луски ланцетоподібні, голі, верхня 3–4 мм, нижня 1,8–3,4 мм завдовжки. Нижня квіткова луска ланцетоподібна, 3–5 мм завдовжки, гола або зверху слабо шорстка; ость 0,5–1,4 мм завдовжки. Цвіте в червні, плодоносить у липні. Розмножується насінням.

Режим збереження популяцій та заходи з охорони

Охороняється у ПЗ «Медобори» (філіал «Кременецькі гори») та Галицькому НПП. Необхідним є моніторинг популяцій. Заборонено руйнування оселищ, штучне заліснення схилів.

Розмноження та розведення у спеціально створених умовах

Вирощують у Кременецькому ботсаду.

Господарське та комерційне значення

Декоративне, протиерозійне, ґрунтотвірне.

Основні джерела інформації

Беднарська, 2003 а, б; Заверуха, 1978; Злаки України, 1977; Стойко та ін., 1998; ЧКУ, 1996; Markgraf-Dannenberg, 1980.



Автори: О.О. Кагало, І.О. Беднарська
Фото: О.О. Кагало